

شیوازی نووی چاره سرکردنی تاوانکاره کان

یاسا

رشدی محمد خضر

خزیندهوارانی خوځوځوځیت ...

پیش لهوهی دست بهنوسینه کمان بکمین که هم نارپشانهی سرهوهه وام بهچاک زانی که بهکورنی برون بکیمره که مهبستی سزادان له سدهکالی کوندا چی پوره ... مهبست لهوه پوره که توله لهو تاوانکاره بکرتیموه بهرامبر بهر تاوانهی کردویمنی تاکو بین به پند پو کسان دی ...

بویه پیوانی دسره دسه لاتیکی تهواری سنوریان بهکار هیناوه مهبست له بهندکردنی تاوانکاره کان له بهندپخانه کاندا شیوازیکی سزای نه پوره بهلکو مهبست هر لهوه پوره که تاوانکاره کان له کومهل دور بخریموه تا لهو کانهی که کانی مواکه مکردنیان دههات ، جا بریار ده درا سزایان کوشتن یت به چندها جزوهک (سرتانندن ، لهت لهت کردنی لهش ، سربرین و چندان سزای تروه کر سزای دارایی) .

مهتا له هغه نساء و زور وولاتی تهوورپاش دا مهبستیان هر لهوه پوره که له سرهوه دا باسان کرد ، تا شورش فیره نسی که له سالی ۱۷۹۱ رووی داو لهم شورشه کاره ساتیکی زور گموره و گرتگی لهم باره پوهه نایموه بهندپخانه کان به پیوی برگو بهنده کان دهی سزای وهرگرت که یاسا نه خشی بوکشاوه ، جا نوهی که ناشکرابه چند کومهل و مبلهت پیش کونوتویت کار ده کاته سر لهو

شیوازانهی که چاره سرکردنی تاوانکاره کان زهور ده کری ...

بهندکردنی تاوانکاره کان له بهندپخانه دا لهوه به که دمرسک و مریگری تاوان نواندن نه یت پشهی سره کی له همو ژانی دا لهه له لایه که له لایه کی دیکوه دور خسته موه بان له بهر چاری لهو کسانهی که تاوانکار تاوانی بهرامبر کردوونو ریگا له کس وکاری بگری تا توله لی بستیموه له لهجامدا بیته هزی نانوهی نازاوه کاره ساتی سخت له ناو کومهل دا . . جا له بهر لهوهی شیوازی نووی چاره سرکردنی تاوانکاره کان له ریگی دادگا کانوه سوو پکی زور گرتگی همو ده بیته هزی به هیز کردنی پرگو به هیز کردنی بهنده کانی یاسا وراستنی کومهل و کم کردنوهی تاوان ، جگه لهوش همکاتی تاوانکاره کان لهوهی بهندپخانه تهواو کرد ده گهر پنهوه ناو کومهل وه کو مروی کی به که لک . . نهک لهو تاوانپارهی که تاوان بوته پشهی و له گهل خونیان دا ده جویتیموه چاره سرکردنیان هر لهوه به له کومهل دور بخریموه مهتا له گهل بهندکراوه کانی ترها له بهندپخانه کاندا له گلیان دا بوون . جا تیره دهست به روون کردنوهی لهو شیوازه تازانه ده کین که له گهل بهندکراوه کاندا به کارده هیزنو به جزوه ها تاوان له بهندپخانه بهندکراون به پیوی لهو (بهره سندنه میرونی بهی که له بهندپخانه کاندا سیستمی پی جی به جی کراوه (التطور التاريخي للانظمة في السجن) و سیستمی بهندپخانه

په یوه نډی په پلمی نو سزادانوه هه په که تاوانکاره کان پی ی مو حاکمه کراون
نم سیستمانهش بریتین له مانه ی خواره وه :

۱ - سیستمی بندیخانہی ټیکه لاور (نظام السجن المنظم)

۲ - سیستمی بندیخانہی تا که کسی (نظام السجن الانفرادي)

۳ - سیستمی بندیخانہی به همدوو سیستم (تخلیط فی النظامین)

۴ - سیستمی بندیخانہی کراوه یان وال (نظام السجن المقترحة)

لم رووه به پزویستی هزام که لسم هر سیستمیک به گورنی شتیک باس حکم
بو لهوی خرتیری بهر زبانی تا چ راده پک هر پک لم سیستمانه دوری
خوی ده گتیری و کار ده کانه سر بندی کراوه کانو جیاوژی هوس سیستمیک
له لایمی - اکی و خرابی یوه چی به ؟

• سیستمی بندیخانہی ټیکه لاور

به پی ی نم سیستمه نم جوړه بندیخانانه بریتین له هولی گوره گوره
بندی کراوه لایمی روز هه سو بیان له هولی گوره دا کوره کتیره لم هوله دا روز
به سر ده به و نم جوړه بندیخانانه دروست کردنیان زور لاسانو پاره کی
نو تویان نی ناچیت و کار ناکانه سر نابوری وولات و خرابی زور زودتره
له لایمی چاکی یوه ، چونکه بندی کراوه کان به پی له باری سایکولوژی و
کومه لایمی و نابوری یوه جیا بکرتیره جا نمه ده یته هوی تیک چورنی
په وشتیان و دروست بونی چند کومه تیک له ناو بندی کراوه کاندا بو لهوی
به دره وام تاسایش تیک به دنو نم سیستمه له رخنه ی لهوانه رزگاری نه بوه که
دهر باری بندیخانانه جوړه کانی شاره زانیان زوره ، به لام به داخموه هه تا ټیستا
هه ندیک له وولاته پیشکوتوره کان نم سیستمه به کار ده هین ، بو نمونه . .
(نمونه) هوی مانه وی نم جوړه بندیخانانه ، چونکه تالیستاش ییانی
گوره تازه نه تا جیاوژی له تویان له بندی کراوه کاندا بکنو له په کیان دور
بجه نموه .

سیستمی بندیخانہی تا که کسی

نم سیستمه پی ی ده لین سیستمی (بنسلفان) و له زوری بچوک بچوک
پیک هاتوره بنده کان به تنی لم زورانه دا ده زین و به شمو روز له بکتری جیان
نم جوړه سیستمه به ناوی بندیخانانه کومه ناو نراوه که سر وک (فرانکلین) له
سالن ۱۷۹۰ له شاری (بنسلفانیا) دروستی کردوه .

نم بندیخانانه به چند سوودی کی هه په ، بندی په کان ټیکه لاور په کتری ناین ،
چاودیری کردنیان و ناگاداری کردنیان زور لاسانه ، له گمل له مو شدا زیانه کانی
له یوه که تنیانی کار ده کانه سر میک و بیرو هوشیان جگه لهوی پاره په کی
زوری نی ده چی و کار ده کانه سر نابوری وولات و زانی تنه نانی کاریکی
نو تویان نی ده کات که به هیچ جزیک ناگایان له کومه لاور و پروفوخی کومه لایمی

نی یوه دوی لهوی که بندی نی نو او ده کنو ده گرتیره ناوکومل زور
به زحمه ت له گمل خه لکی دوروبه ر دو باره ده گویندوه ، چونکه نو بندی به
لم بندیخانانه تا که کسی به کاریکی زور سه ختی نی کراوه که نویش مانه وی
تنه نانی به ، به تایمی نه گره نم بندی به ماوه ی حوکم دانه کی زوری . .
نی شک نم جوړه بندیخانانهش بو نو که سانه به کار ده هینین . . نم وولاتانہی
که نم جوړه بندیخانانه ی لی به (به لیک و ټیالی) به . به لام ټیستا خه ریکن
ورده ، ورده نم جوړه سیستمه لاده بن .

• سیستمه لوژین

نم سیستمه بریتی به له نو دور سیستمی که پاسی کردو نم بندیخانانه
په کم جار له سالن ۱۸۱۶ له (وولاته په کگرتوره کان) هه مریکا دا) هاته کابوه ،
بندی کراوه کان لم بندیخانانه به شوه له بکتری جیا - بکرتیره به روز تیکه نی
بکتری یان ده کنه نو نمه ده یته هوی نه وی که خرابی نم تیکه لایمی
که متری ، تا کو ټیستا نم سیستمه له هره ناسادا به کار ده خیریت . له دوا دوی
سده ی زوده هم دست به نم جوړه سیستمه کراوه .

• سیستمه بندیخانہی کرلوه یان وال

لهوی له پاسی کردنی سیستمه کانی سره وه بومان روون بووه وه له
بندیخانانه کی که ژایاره به کان لی زانی و بندی کراوه کان له جیگایه کی داخوای پر
له دیواری بهر به زردا ده زین و زور له کومه له وه دورنو ده قتی نو تویان گرتوره
که هیچ به لایمی و گرتیک نی به تیکه لایمی کومل بینه . نم جوړه سیستمه ش
له دوا دوی سده ی زوده هم مو هاته کابوه بندی کراوه کان به پی ی نم
سیستمه له بندیخانانه په کی لی دیوارو شیشی گوره گرتوره دا ده زین و به هه مو
جوړیک سر به سستی یان هه په نویش تا راده پک . به لام به شیره په کی زیاتر
چاودیری یان ده کار ناگاداری هه لس و کو تپانه له هه مو پاره به کومه زور که
ترسی را کردنی یان لی ده کرت .

نم جوړه سیستمه به زوری له وولاتانی نو ورو پیا وولاته په کگرتوره کانی
نم مریکا دا بلا بو توره بندی به کانی نم بندیخانانه هه ست بوه ده کن که له
کومه له وه دورین ، جگه لهوی که زوریان لاخوشه له هه لسانو دانیشن دا
سر به ستیان هه په ، له بهر لهوی مترسی له هه ندیکان ده کری که بیر له را کردن
پکه نموه ، له هه مان جیگادا هه ندیک زوری تایمی ده کرت بو نو جوړه
بندی یانو وای به چاک ده زام که لهوه بکرتیره ده ییت نم بندی کراوه
په یوه نندی یان به کومه لو کسانو ده روه هه هه ییت تا هویان نه بریت و هه ست
بکن که روزیک هه ده ییت بو زانی سر به ست بگرتیره له بهر لهوه ناییت
به هیچ جزیک نو ریگاو پر دانه بیچرین که به هویان ره په یوه نندی به
بندی کراوه کانه ده کرت ، زور به ی ریگا گرتیکه کان نو په یوه نندی کردن بریتین
لم شیره ی خواره وه :

کراوهو به پی ئی ئو سنورانهی که یاسا بۆی داناون . جگه له ووش ده توانن نامه وهر بگرن ، به لام ئو نامانهی که ده روون دینهوه له لایهن ده زگای بهر یوه بردنی به ندیخانه که وه ده کرینه وه هه موو به ندکراوه کانیس مانی ئه وه بان هه به نامه ی داخراو ئاراسته ی دادگاو ده زگای بهر یوه به ره کانی وولات بکن .

ج - بارووه ئی بهر هه لاکردنی ئالاسانی (حالات الخرج الاستثنائية) هه ندیک له سیسته می به ندیخانه کان ریگا ده دن به به ندکراوه کان که بچه ده ره وه بۆ ماوه ی چهند کاتیگ یان چهند روژنک ئه ویش ئه گه ر هاتوو به یکێک له که س و کاریان مر دبیته یان له گیان دا نایته ، به لام به مر جیک په بمانیکی نوسراو بدات که بۆ به ندیخانه ده گه رینه وه ئه مه به هه ل نه زانیته رابگات .

د - ئاماده بوون بۆ گوزه ران کردنی سه ره به ستانه (التیؤ للحیة الحره) هه ندیک له وولاته پیش که وتروه کان سیسته می به ندیخانه کانیان ریگا به به ندکراوه کانیان ده دات به تاییه ی ئه وانیه ی زۆریه ی ماوه ی به ندی یان ته واو کردوو وه ره وشت هه لئس و که وتی یان هه یج له که به کی پیوه ی به بچه ده ره وه وه ده توانن ئیش و کار بکن به مر جیک ئیواران بۆ به ندیخانه بگه رینه وه ، چا که ی ئه م سیسته مه ئه مه به که به ندکراوه کان وورده ، وورده بۆ گوزه ران کردنی سه ره به ستانه ئاماده ده بن و زانیکی کۆمه لایه تی پر له خۆشی و ئاسایش له گه ل هه موو چینه کانی کۆمه لدا .

ه - بهر هه لاکردن له به ندیخانه به معرج (الافراج الشرطي) هه ندیک وولات هه ن که زۆر پروایان به بهر هه لاکردنی به نده کان هه به ، به لام به معرج به تاییه ی ئه و به ندکراوه ی که زۆریه ی ماوه ی به ندی یه که یان ته واو کردوو وه ره وشت و جولانه وه بان چاک بووه له و ماوه به ی که له به ندیخانه ماوه ته وه . . له م وولاتانه (عیراق) که یاسای چۆنیه ی موحا که مه کردنی سزای نۆی (قانون اصول المحاکمات الجزائیة الجدیدة) ئه م ریگا و باوه ره ی گرتوو به پی ئی به ندی ۳۳۱ له هه مان یاسادا . . به ندکراوه کان به معرج بهر هه لاکردن ته وه به ندانه ی که ته مه نیان نه بوو به هه زده سال دوو له سه ر سی به شی به ندی یه که یان ته واو کردوو ، هه ره ها ئه و به ندانه ی که له هه زده سال زیاترن سی به شی ماوه ی به ندی یه که یان ته واو کردوو . . ئه م بهر هه لاکردنه شی له به ندیخانه ده ی بر یاریکی دادگایی پی ده رجیته ، به لام ئه و ماوه به ی که ماوه ته وه وه کو قه رز وه هاپه له سه ر ئه و به ندکراوه که له به ندیخانه ده رجوو هه ر کاتیگ گه راپه وه تاوانیکی کرد دادگا کان ئه و ماوه قه رزه شی بۆ ئه خه نه سه ر ئه و ماوه تازه به ی که تاوانکاره کی پی به ند ئه کرته له سه ر سزای تاوانه تازه که ی . .

۲ - سهردان

ئه وه ی شایانی با سه زۆر گرنگه ده ی له سهردان به ندکراوه کان پی نه برین و له وکات و میژووانه دا که بۆ سهردان ته رخا ن کراون به ناره به وه که مه تر خه می نه کرته ، چونکه ئه و سهردانه ده بیته هۆی ئه وه ی بیرو هۆشیان بیرو ئینه وه هه ست به وه بکن که چۆن تاوان له مال و مندال و که س و کاریان دووری خه ستوو نه ته وه ، جگه له وه ی که هه ست ده کهن به جۆره ی که سانی تر سه ره به ستیان ئی به و به هه یج جۆریک ئاگادار نیبو له کۆمه لایه تی زیانه وه دا براون ، ته نا هه ندی ده نگوباس نه ی که له سهردانه که دا ده بیست .

ب - نامه ناردن

نامه ناردن و وه رگرتن له گه ل به ندی یه کاندایه کیکه له و ریگایانه ی که به یوه ندی له گه ل یاندا نا هچرته و زۆریه ی سیسته می به ندیخانه کان له هه ندیک وولات دا ریگا به به ندکراوه کان ده دن که نامه بیرن بۆ که س و کاریان . . بۆ نمونه . . (فه ره نسا) به لام به مر جیک که نامه کان بۆ خه یزانه کانیان و باوکی یان و منداله کانیان ئاراسته بکرته ، له م نامه ناردنه ش کات و میژوو خۆی بۆ ته رخا ن

• بۆ ئه م ئه و سه م سهردم له گه لاری (البحوث الاجتهادیه و الجنبایه) ژماره (۱) ی سالی ۱۹۷۲ وه رگرتوو .